

ГЕОГРАФИЯ ФАНИ ДАРСЛАРИДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.

Ахмедова Юлдуз Қосимовна-

Навоий Давлат педагогика институти география фани ўқитувчиси

Олий таълим муассасаларида ҳамда академик лицей ва касбхунар коллежларини ахборотлаштириш замонавий таълимнинг барча соҳаларини энг муҳим ва долзарб вазифалардан бири бўлиб қолмоқда. Ҳозирги билим олишни ахборотлаштириш ва ахборот воситаларидан фойдаланишни ташкил этиш бўйича жуда кўп ишлар амалга оширилган.

Олий таълим муассасаларида ахборотлаштириш мураккаб масалалардан ҳисобланади. Чунки ахборот воситаларини такомиллаштириш ва янгиларини ишлаб чиқиш бўйича мунтазам илмий-тадқиқот ва тажриба синов ишлари олиб борилади. Бунинг натижасида ахборот воситаларини янги моделлари вужудга келади. Шунинг учун ўқув муассасаларини ахборотлаштириш учун доимо ахборот воситаларини янгилаб туриш лозим. Бунинг учун эса моддий маблағлар зарур. Таълим соҳасини ахборотлаштириш натижасида қатор атама ва тушунчалар вужудга келади. Аммо муассасаларда компьютерларни пайдо бўлиши билан вужудга келган тушунча ва атамалар бир текисда ва мазмунда эмас. Бунда сўз Компьютерлаштириш ва Ахборотлаштириш тушунчалари ҳақида боради. Баъзи ҳолларда иккала атамадан у ёки буниси ишлатилади. Компьютерлаштириш ёки Ахборотлаштириш деганда умумтаълим мактабларини компьютерлар билан таъминлаш ҳамда турли маълумотларни ўзлаштириш ва олиш тушунилади.

XX-асрнинг 80-йилларидан бошлаб ҳар бир умумтаълим мактабларида компьютер хоналари ташкил қилина бошланди. Компьютер хоналарини 10 дан ортиқ компьютерлар бўлган, аммо уларни сифати, яъни кўрсаткичлари паст бўлган. Аммо олиб борилган тадқиқот ишлари шуни кўрсатадики умумтаълим мактабларида компьютерлаштириш натижасида таълим-тарбия жараёнида кескин ўзгаришлар содир бўлмади. Мазкур ҳол қуйидаги ҳолатларда номоён

бўлган: а) ўқитиш ва мустақил ўқув фаолиятини технологиясини мотивацияси ўзгармади; б) ўқитувчи фаолиятини мотивацияси ўзгармади; в) ўқув жараёнини бошқариш технологияси ўзгармади; г) бу ерда гап XX-асрнинг 80- йилларидаги оммавий умумтаълим мактаблари ҳақида кетмоқда. Чуқурлаштирилган махсус умумтаълим мактаблари деса таълим жараёнида катта ўзгаришлар содир бўлган.

Кейинчалик амалий педагогикада компьютерларни қўллаш бўйича устивор йўналишлар шаклланди. Улар қуйидагиларда номоён бўлди: -информатика ва ҳисоблаш техникаси асосларини ўрганиш; - таълим жараёнида ахборот технологияларини қўллаш; -ахборот технологиялари ёрдамида таълим муассасаларини ва минтақавий таълим тизимларини бошқариш. Бу эса ахборот технологияларини қўллашни биринчи даражали ишлар қаторига қўшишга имкон беради. Ушбу соҳада олинган самаралар умумтаълим мактабларида компьютерлаштиришга кетган харажатларини қоплаши мумкин.

Таълим жараёнини самарадорлигини оширишда янги таълим технологиялари катта аҳамиятга эга. Янги таълим технологиялари қуйидагиларга имкон беради: а) ҳар бир умумтаълим мактаблари ўқувчисида ўзининг шахсий таълим йўналишини

ривожлантиради; б) ўқув жараёнини тубдан ўзгартиришга ва уни тизимли тафаккурлаш томонига лойиҳалашга имкон беради; в) ўқувчиларни билиш фаолиятини самарали ташкил қилишга имкон беради. Бундай ёндашиш компьютерни билиш воситасига айлантиради. Умумтаълим мактабларида компьютерларнинг ўрни қандай бўлиши деган савол таълимини компьютерлаштиришни дастлабки босқичларидаёқ қўйилган эди. Аммо компьютерларни ўрганишдан ундан фойдаланишга ўтиш жуда қийинчилик билан амалга оширилмоқда. Кўп ҳолларда география ва бошқа фанлардан ишлаб чиқилган компьютер технологиялари талабсиз қолиб кетади. Бунинг асосий сабабларидан бири уларни одатий дарсларни давоми бўлиб қолишидир. Электрон дарсликлар кўп ҳолларда дарсликларни бир нусхасига (копиясига) айланиб қолмоқда. Шунинг учун уларга талаб камроқ бўлиб қолмоқда. Уларни самарадорлиги тажрибали ўқитувчи самарадорлигидан юқори бўлмапти. Электрон дарсликларни ёки компьютер технологиясидан фойдаланишга талабни камайиб боришининг асосий сабабларидан бири ўқувчиларни замонавий таълим талаблари ва замонавий тамоиллар билан шахсга йўналтирилган ёндошиш ва синф-дарс тизимида фойдаланишга йўналтирилган дастурларни бир-бирига мос келмаслигидир. Компьютерларни янги авлодини яратиш билан янги технологиялар ишлаб чиқилади, шу билан бирга таълим технологиялари ҳам ишлаб чиқилади. Компьютерда матн, чизма, аудио ва видео маълумотларни бирлаштириш ўқув маълумотлари сифатини кескин ошириб юборади. Компьютерлар индустриясини ривожлантириш педагогик жараёнда инқилобий ўзгаришларни келтириб чиқарди. Унинг асосида эса ўқувчини индивидуал фаолиятини таъминлайдиган технологияларга ўтиш ётади. Бундай технологияларга ўтиш дастурий воситаларни яратиши билан боғлиқ. Яхлит компьютерлаштирилган предметли курсларда одатий дастурий асосномаларнинг айрим қисмлари сақлаб қолинади, улар эса умумтаълим мактаблари дарсликларини турли даражаларда қайтаришади. Шунинг учун мазкур курслар қуйидагиларга йўналтирилган бўлмоғи лозим: а) ихчам (компакт) предмети мавжуд бўлиши, у ўқувчиларни мустақиллини юқори даражада таъминлаши лозим б) турли соҳаларда билимларни юқори даражадаги интеграцияси мавжуд бўлган предметларни ўрганишда; умумтаълим мактабларида ўқитувчиларни қисман ёки тўла компьютерлар билан алмаштириш; в) синф-дарс тизимига асосланмаган экспериментал таълимий технологияларни яратиш; г) ўқув жараёнида компьютерлардан фойдаланишни янги ёндашувларини ишлаб чиқиш; д) шахсга йўналтирилган дастурий асосларни ишлаб чиқиш.

География таълимида инфорацион технологиялардан фойдаланишни қуйидаги шарт-шароитларини таъкидлаб ўтиш лозим: -география ўқитувчиси инфорацион технологиялардан фойдаланиш кўникмасига эга бўлиши шарт; -умумтаълим мактаблари ўқувчилари компьютерлардан фойдаланиш кўникмасига эга бўлиши шарт; - умумтаълим мактабларида компьютерлар синфи бўлиши шарт. География таълимида инфорацион технологияларни қўллаш қуйидаги соҳаларда олиб борилмоқда: электрон дарсликлардан фойдаланиш; электрон хариталардан фойдаланиш; интернет имкониятларидан фойдаланиш; видео фильмлардан фойдаланиш; масофавий ўқитиш технологияларидан фойдаланиш. Ҳозирги даврда жуда кўп дарсликларнинг электрон версиялари яратилмоқда. Шу муносабат билан ўқувчилар берилган мавзунини электрон дарсликдан топиб уни ўқувчи ёрдамида, ёки мустақил ўрганиши мумкин. Дарсни ўқитувчи бошқариб туриш мумкин. Бунда ўқитувчи матнни ўрганишда изоҳлар бериб боради. Матндаги чизмалар, расмлар, хариталар, жадваллар алоҳида тушунтирилади. Дарсни охирида ўқитувчи компьютер орқали ўқувчиларга саволлар бериши мумкин. Ўқувчилар эса компьютер орқали жавоб беришади. Уларнинг берган жавоблари ўқитувчи томонидан баҳоланади.

География таълимида хариталар асосий ўқув воситаситаларидан бири бўлиб ҳисобланади. Шунинг учун хариталар билан мустақил иш бажараётганида электрон хариталардан фойдаланиш мумкин. Электрон хариталар орқали қуйидаги ишларни бажариши мумкин: -электрон харита орқали табиий географик ва иқтисодий географик тавсифлар тузиш. Масалан, иқлим хариталардан фойдаланиб маълум бир материк ёки ҳудуд иқлими тавсифини тузиш ёки бўлмаса иқтисодий географик хариталардан фойдаланиб айрим мамлакатлар ёки ҳудудларга иқтисодий таъриф бериш ва ҳ.к; - интернет имкониятларидан фойдаланиб географиянинг турли соҳалари бўйича янги маълумотлар олиш мумкин. Масалан, кундалик иқлим ҳақида, мамлакатлар ҳақида, аҳоли ҳақида, ҳўжалиги ва геосиёсий шароит ҳақида ва ҳ.к; - география таълимида видеофильмлар жуда катта аҳамиятга эга. Видео фильмлардан қуйидаги соҳалар бўйича фойдаланиш мумкин: а) бошланғич табиий география курсида; б) материклар ва океанлар табиий географияси курсида; Информацион технологиялардан фойдаланиш география таълимида катта имкониятларга эга. География таълимини ахборотлаштиришни тўхтовсиз такомиллаштириб бормоқ зарур.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Алимкулов Н.Р., Абдуллаев И.Х. «Амалий география» фанини соҳаларга йўналтириб ўқитиш методикаси (ЎМКХТМ ўқитувчилари учун методик қўлланма) – Тошкент: 2012
2. Алимкулов Н.Р., Абдуллаев И.Х., Ш.Холмуродов. «Амалий география» КХК учун ўқув қўлланма. Т. ТДПУ нашриёти, 2015
3. Рафиқов А., Вахобов Х., Қаюмов А., Азимов Ш. «Амалий география» . – Тошкент: 2008 й.
4. 4.Тожибоева Д. ва бошқ. Махсус фанларни ўқитиш методикаси. —Алоқачи Т.2009